

ОСОБЕНОСТИ И НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ПРОБЛЕМИ НА РЕЖИМИТЕ НА ВОЕННО ПОЛОЖЕНИЕ, ВОЕННО ВРЕМЕ И БОЙНА ОБСТАНОВКА

капитан Пламен Петков
военен следовател във Военно-окръжна прокуратура - Варна

Обезпечаването на националната сигурност и на отбраната е една от най-важните функции на всяка държава. Усъвършенстването на организацията на въоръжените сили на Република България с оглед членството ѝ в НАТО, както и като адекватен отговор на съвременните заплахи и предизвикателства, стоящи пред националната ни сигурност е една от най-важните дейности на държавата.

Произтичащите в България преобразования вследствие демократичните промени след 1989 г. в обществения живот и всички негови аспекти на проявяване представиха в българската юридическа наука и практика множество проблеми, изискващи извършването на теоретични изследвания и практико-приложни разработки. В българската правна наука немаловажно значение има проблемът със законодателството, действащо само при определени обстоятелства, прилагашо се по време на съществуване на определени условия като война, природно бедствие, епидемия, социални катаклизми и др. под. Сред тези закони особено са важни законите, действащи при обявено военно положение или по време на война. Извън всякакво съмнение е, че в такива случаи условията и средата на извършване определят повишената обществена опасност на извършените правонарушения и престъпления в сравнение с тези извършени в мирно време.

Всяка държава има свои интереси и цели, определящи нейната същност, която се детерминира от обстоятелството на чии интереси държавата служи. Един от най-важните интереси на държавата се състои в това да се съхрани целостта на обществото и да се осигури неговото нормално развитие. Основната функция на правото като продукт на общественото развитие е регламентирайки обществените отношения да обезпечи тяхното нормално и законосъобразно развитие. В правната доктрина отдавна е прието, че от гледна точка на правото здравето състояние на обществените отношения е тяхното законосъобразно развитие¹.

Когато негативните въздействия върху обществените отношения, посягащи срещу държавата, обществото, личността от какъвто и да е вид излезят от контрол и не могат да бъдат неутрализирани с обикновените мерки предвидени в законодателството, органите на държавната власт следва да имат възможността да приложат особени, специфични мерки от административно-правен и наказателно-правен характер за адекватно реагиране на заплахите за сигурността. Такива са режимите на военно положение и война.

При изследването на същността на режимите на военното положение и на военното време, както и на явлението „бойна обстановка“ следва те да се съпоставят с обикновения режим на мирно време на действие на законодателството. Ясно е, че състоянието на държавата и на обществото в

¹ Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право. – 6 доп. и прераб. изд. София, Сиела, 1999, с. 23.

период на действие на такива режими, когато съществено се ограничават правата и свободите на гражданите претърпява значителни изменения.

В резултат на извършените трансформации в международните отношения и във вътрешнодържавен план за България и появата на принципно нови реалности от военно-политически, икономически и правов характер проблемите на юридическото регламентиране и правното обезпечаване на режимите на военно положение и военно време придобиха принципно ново съдържание за разлика от изминалите исторически периоди. Днес тези режими следва да се разглеждат не като средства, посредством които единствено се нарушават правата и свободите на гражданите, а като важна част от правния инструментариум, целящ да обезпечи защитата на интересите на държавата, обществото и личността, зачитането на човешките и гражданските права. Като специални правни режими те следва да се прилагат единствено когато другите средства (политически, правни, дипломатически, икономически и др.) за отразяване или предотвратяване на външна агресия спрямо държавата, възстановяване на стабилността и конституционния ред са изчерпани.

Действията на държавата при възникване на основания за установяване на режим военно време на цялата или на част от територията ѝ, включват комплекс от политически, икономически, юридически, административни, военни и други мерки, насочени към създаване на условия за отразяване или предотвратяване на агресията. Самостоятелно направление на държавната дейност придобива юридическото обезпечаване на режима военно положение, в това число и посредством нормите на наказателното право. Установяването и усилването на наказателноправната репресия има особена социално-правова природа и специфика, които след прекратяването на действието на режима на военно време загубват значението си².

Режимът на военно положение се разглежда в българското конституционно право и в административното право като един от особените правни режими на дейност на органите на държавната власт в изключителни за държавата обстоятелства. Юридическата основа за прилагане на военното положение в България е дадена чл. 57, ал. 3 на Конституцията, съгласно който при обявяване на война, на военно или друго извънредно положение със закон може временно да бъде ограничено упражняването на отделни права на гражданите с изключение на правото на живот, забраната за мъчение и изтезание, правото на редовна съдебна процедура и презумпцията за невинност, на личен живот, чест и достойнство, както и на свободата на съвестта, мисълта и изборът на вероизповедание или атеистични възгледи. Съгласно чл. 84, т. 12 от Конституцията на Република България Народното събрание обявява военно или друго извънредно положение върху цялата територия на страната върху част от нея по предложение на президента на републиката или на Министерския съвет. Когато Народното събрание не заседава според ал. 5 на чл. 100 от Конституцията президентът на републиката обявява военно или друго положение, но в тези случаи то се свиква незабавно, за да се произнесе по решението. На законово ниво режимът на военно положение е нормативно закрепен заедно с режима на положение на война в

---

² Боев, В. и др. Война и уголовный закон. Москва, Норма, 2009, с. 8-9.

Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, глава V - „Положение на война, военно и извънредно положение. Мобилизация.” (чл. 108-127). Според чл. 111, от ЗОВС военно положение се обявява при заплахата от въоръжено нападение или от война на цялата или на част от територията на страната, като за негово начало се приема часът и денят на обявяването му, а за край – часът и денят на обявяване на положение на война или отменянето на военното положение.

На базата на тези конституционни и законови разпоредби можем да определим съвременното съдържание на понятието „режим на военно положение”: Военно положение е особен правен режим на дейността на органите на държавната власт – органите на военно управление и гражданските органи на изпълнителната власт, предвиждащ ограничаване на права и свободи на гражданите, който се въвежда на цялата територия на Република България или в отделни нейни части в случай на заплахата от въоръжено нападение или от война. По време на военното положение формиранията на въоръжените сили могат да водят бойни действия по отразяване на агресия без да се чака обявяването на положение на война.

Военното положение се характеризира с два важни признака:

1. Това е особен правен режим, определящ правомощията на органите на военното управление и гражданските органи на изпълнителната власт на територията на цялата държава или на отделни нейни части,

2. Основание за въвеждането на военното положение се явява агресия или непосредствена заплахата от агресия срещу държавата³.

В такъв случай, в условията на военно положение могат да бъдат ограничени отделни права и свободи на гражданите. Много е важно оптималното съчетаване на целесъобразността и разумната достатъчност на мерките на ограничаването на правата и свободите на гражданите, които дори и в условията на военно положение не следва да противоречат на нормите на международното право, които са в сила за Република България и нормите на Конституцията. Това следва да се допуска само в такава мяра, в каквата е необходимо да се обезпечи отбраната и националната сигурност на страната, като ограничаването на човешките права и свободи следва задължително да се съобрази с императивното изискване на чл. 57, ал. 3 от Конституцията на Република България.

Ограничаването на правата и свободите по време на военно положение в съвременните европейски държави обикновено не се разпространява върху основните права на гражданите, носи ограничен по обем и време характер, прилага се само на основание съответстващ законодателен акт⁴.

Така конституционно и законово определено понятието на режима военно положение не съдържа тези обективни обстоятелства, които свидетелстват за повишената степен на обществената опасност на извършените общественоопасни деяния в сравнение с мирно време, а регламентира особен режим на дейност на

³ Пак там. с. 61.

⁴ Долинин, Д. Правовые проблемы конституционного регулирования режимов военного и чрезвычайного положения в зарубежных странах. В: Российский военно-правовой сборник. Проблемы укрепления законности в военной организации государства. Серия: Право в Вооруженных Силах - консультант. Москва, «За права военнослужащих», 2010, с. 169.

органите на държавна власт и военно управление. Безспорно, е че сред тези органи следва да бъдат включени и органите, на които е възложено да охраняват законността и оправомощени да привличат към наказателна отговорност за извършени престъпления. Това обаче не сочи по никакъв начин изменението на обективната (фактичестката) обстановка, непосредствено определяща обективната страна на престъплението, а сочи изменението на характера на действията на различните органи на власт. На базата на това следва да се направи изводът, че в действащото българско право няма законодателно закрепени основания за прилагане на военновременното наказателно законодателство (раздел VI – „Военни престъпления, извършени във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната” и раздел VII – „Престъпления във връзка с военни действия” на глава XIII „Военни престъпления” на НК) при въведено военно положение.

С измененията на Закона за отбраната и въоръжените сили от 2010 г. – ЗИДЗОВС (обн. Дв, бр. 16 от 26.02.2010 г. в сила от същата дата) се въведоха легални определения на понятията мирно време и военно време. Според т. 1а (нова) на преходните и заключителните разпоредби на ЗОВС „Мирно време” е времето, през което в Република България не е обявено „положение на война” или „военно положение”. „Военно време” е времето, през което в страната е обявено „положение на война” или „военно положение”. В чл. 109 се посочва, че положение на война се обявява при въоръжено нападение срещу страната или при необходимост от неотложно изпълнение на международни задължения, като за начало на положението на война се приема часът и денят на обявяването на войната или фактичесткото започване на военните действия, а за край се приема обявеният час и ден за прекратяването на военните действия, а след продължаването им след обявения ден и час - от времето на тяхното фактичестко прекратяване. Така от административноправна позиция режимът на военно положение и режимът положение на война са разновидности на режима военно време. От сегашната наказателноправна гледна точка обаче режимът военно време е единствено състоянието на война и не включва себе си режима на военно положение. Съгласно чл. 93, т. 11 от НК „Военно време” е времето от обявяването на война или от фактичесткото започване на военни действия до обявяване на тяхното прекратяване. Това обуславя и прилагането на военновременното наказателно законодателство съдържащо се в раздели VI и VII на глава XIII от НК. Налице е разминаване на легалните определения на термина „военно време” дадени в Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България и Наказателния кодекс и влагане в тях на различно съдържание. Поставя се въпросът в случай на извършено престъпление от военнослужещ при обявено военно положение, кои разпоредби на НК следва да се приложат – дали тези за мирно време или тези – за военно време. Тъй като в наказателното право е недопустимо разширителното тълкуване на правните норми когато се влошава на някое наказателноправното положение и се разширява обхвата на наказателната репресия, съгласно чл. 93, т. 11 от НК не следва да се прилага военновременното наказателно законодателство, а следва да се приложат законовите разпоредби за мирно време.

Извън всякакво съмнение е по-високата степен на обществена опасност на извършените престъпни деяния от военнослужещите при обявено военно положение в сравнение с тези извършени през мирно време. В случая има налице празнота в действащото наказателно право – Наказателния кодекс, свързано с липса на регламентация на наказателноправните отношения по повод извършени престъпления по време на военно положение. Следва извършените престъпления от субектите на наказателната отговорност по глава XIII „Военни престъпления“ на НК – военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, генерали, офицери и лица от сержантския и редовия състав на други министерства и ведомства, държавните служители в структурните звена на МВР и резервистите при участие в учебно-мобилизационни мероприятия, или при изпълнение на активна служба в постоянния резерв (чл. 371) по време на обявено военно положение да бъдат приравнени на извършените престъпления в условията на военното време, още повече, че съгласно чл. 116, ал. 1 от ЗОВС от часа и деня на обявяване на положение на война или на военно положение започва военновременната служба на военнослужещите, резервистите, намиращи се в момента във Въоръжените сили и курсантите. За целта следва да бъдат извършени законови промени на Наказателния кодекс. В същото време – и в двата закона – Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България и Наказателния кодекс следва да бъде уеднаквено съдържанието на термина военно време, тъй като се създава противоречие и правна нестабилност при тълкуването и прилагането на този изключително важен термин.

На територията, на която е обявено военно положение действат съдилищата, учредени по силата на Конституцията на Република България и Закона за съдебната власт. В съвременното българското законодателство за разлика от предишни исторически периоди не е предвидено каквото и да е изменение на юрисдикцията и подсъдността на делата на военните съдилища в условията на война, военно положение или извънредно положение. В Наказателно-процесуалния кодекс, който е процесуалният закон, определящ реда, по който се извършва наказателното производство (досъдебно и съдебно) не се съдържат правила за промяна на подсъдността на военните съдилища във военно време или при обявено военно положение, или извънредно положение. Нито действащата Конституция на Република България, нито който и да е друг закон предвиждат при такива административно-правно режими закриването на действащи съдилища и предаването на делата им във военните съдилища.

Наказателноправна характеристика и наказателноправни проблеми на режима "военно време" и явлението „бойна обстановка“

Тъй като има разминаване на съдържанието на термина «военно време» в сегашното българско законодателство, за целите на настоящото изследване под режим „военно време“ се има предвид определението дадено в чл. 93, т. 11 от Наказателния кодекс, че „Военно време“ е времето от обявяването на война или от фактическото започване на военни действия до обявяване на тяхното прекратяване.

Българският законодател е предвидил две хипотези на настъпването на военно време – от момента на обявяване на война или от фактическото започване на военните действия. При настъпването на една от тези хипотези следва да се въведат в действие нормите на военновременното наказателно законодателство - раздел VI „Военни престъпления, извършени във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната” и раздел VII – „Престъпления във връзка с военни действия” на глава XIII „Военни престъпления” на НК.

При първата хипотеза – обявяване на война, съгласно чл. 84, т. 10 от Конституцията на Република България Народното събрание решава въпросите за обявяване на война или сключване на мир. Когато Народното събрание не заседава според ал. 5 на чл. 100 от Конституцията президентът на републиката обявява положение на война при въоръжено нападение срещу страната или при необходимост от неотложно изпълнение на международни задължения, но в тези случаи то се свиква незабавно, за да се произнесе по решението. Този критерий е формален - извършва се с юридически акт – Решение на Народното събрание или Указ на президента на републиката. От влизането в сила на тези юридически актове започват да действат военновременното законодателство. При втората хипотеза – фактическото започване на военните действия има неясноти се водят правни спорове.

Военните действия са неразделна част на войната и те следва да се проявяват единствено в нея, но тъй като в съвременната реалност много войни и въоръжени конфликти започват без формално-юридическо обявяване, законодателят е предвидил, че военни действия могат да започнат и преди обявяване със съответния юридически акт на състояние на война. За да се даде пълноценна наказателноправна защита на военната сигурност на държавата е прието, че наказателното законодателство, предвиждащо наказателна отговорност за военно време следва да се прилага преди юридическото обявяване на война - от момента на фактическото започване на военните действия.

Във Военния терминологичен речник (1979 г.) съставен от български авторски колектив под понятието „военни действия” е посочено, че това са „действия на въоръжените сили за разгромяване на противника на сушата, във въздуха и по море”⁵. По-пълно определение за военни действия е дадено в руския речник на военните термини от 1988 г., според който военни действия са: „организирано използване на сили и средства за изпълняване на поставените задачи на частите, съединенията и обединенията на всички видове въоръжени сили на земята, въздуха и море. Водят се във формата на боеве, сражения, операция, удари, бойни действия (систематически бойни действия на силите на ПВО, ВВС, ВМС)”⁶. Под термина бойна задача в този речник е дадено описание, че това е: „задача, поставена от висшестоящия командир (командващ) на подразделението, частта (кораба), съединението, обединението (понякога група

⁵ Нешев, Н. и др. Военен терминологичен речник. София, Военно издателство, 1979, с. 75.

⁶ Плехов, А. Словарь военных терминов. Москва, Военное издательство, 1988, с. 54.

или отделен военнослужещ) за постигането на определена цел в боя (операцията) в установен срок”⁷.

Въпреки че съгласно чл. 1 на Третата Хагска конвенция от 18.10.1907 г. за началото на военните действия – военните действия между страните по нея не трябва да започнат без предварително и недвусмислено предупреждение или по форма на мотивирано обявяване на война, или по форма на ултиматум с условно обявяване на война, на практика след Втората световна война почти не се прилага формално-юридическото обявяване на война. Забраната от международното право на агресивните войни доведе до появата на нов термин „въоръжен конфликт”. За първи път този термин се появява в Женевските конвенции за защита на жертвите на война от 1949 г. В допълнителните протоколи от 1977 г. към тези конвенции са описани понятията на въоръжените конфликти от международен и немеждународен характер. Това е направено с цел по-пълно да се обхване съдържанието на съвременната въоръжена борба между държавите и вътре в тях. В международното хуманитарно право под международен въоръжен конфликт се разбира въоръжено стълкновение между две или повече страни, притежаващи качеството субект на международното право и по-специално между въоръжените сили на суверените държави; национално-освободителните движения и метрополията; въстанала или воюваща страна, която е призната в това качество и съответната държава.

В тази връзка много е важно да се определи понятието „бойна обстановка”. За разлика от понятието „военно време”, в българското наказателно законодателство няма дадено определение на понятието „бойна обстановка”, което от своя страна води до неясноти при тълкуването и трудности при правоприлагането.

В българското наказателно право понятието „бойна обстановка” е възприето в края на 40-те години на XX век под влияние на съветското наказателно право.

От гледна точка на теорията на военното изкуство понятието „бойна обстановка” е описано във Военния терминологичен речник (1979 г.) и това е: „съвкупност от различни фактори и условия, при които се извършва подготовката и се провежда боят (операцията)”⁸. Като елементи на бойната обстановка са включени състава и състоянието на противника, своите войски и съседите, степен на радиоактивна и химическа заразеност на местността и въздуха, характер на местността и състояние на пътната мрежа, икономическо състояние на района, моралното състояние на населението, климатичната обстановка и т.н. Теорията на военното изкуство ограничава времевите рамки на бойната обстановка със сроковете от получаване на бойната задача и воденето на военните действия от формиранията на въоръжените сили и изпълняването на бойната задача.

В наказателното право се влага по-различен смисъл при определяне на понятието бойна обстановка.

От наказателноправна гледна точка бойната обстановка е елемент от състава на престъпленията визирани в раздел VI „Военни престъпления,

---

⁷ Пак там. с. 27.

⁸ Нешев, Н. и др. Военен терминологичен речник. София, Военно издателство, 1979, с. 49.

извършени във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната” на глава XIII „Военни престъпления” на НК. Според съветския учен проф. Виктор Чхиквадзе бойна обстановка е обстановката на непосредствено сближение или сблъскване с неприятеля⁹. Под част намираща се в бойна обстановка следва да се разбира всяка част, имаща или изпълняваща бойна задача. Тя може да се създаде не само на фронта (действащата армия), но и в тила, като например по време на противникови въздушни атаки или въздушни десанти. Също бойната обстановка може да има не само във военно време, но и в мирно време¹⁰. През 80-те години на XX век в съветската наказателно-правна доктрина е прието, че под бойна обстановка се разбира нахождението на военна част или подразделение в непосредствено съприкосновение с противника. Военната част може да се намира в бойна обстановка и в тила, когато например тя изпълнява бойна задача по отразяване на въздушно нападение на противника, унищожаване на десант и т.п. В отделни случаи бойна обстановка може да има и в мирно време¹¹.

В България не са правени самостоятелни изследвания за разкриване съдържанието на понятието „бойна обстановка”. Под влияние на съветската наказателно-правна школа е възприето и възпроизведено в българската наказателно-правна литература съветското определение на понятието „бойна обстановка”¹². След промените през 1989 г. не са провеждани никакви изследвания в областта на военновременното наказателно законодателство.

Според нас най-пълното и съвременно определяне на понятието „бойна обстановка” е дадено от руския автор М. Кудинов: „водене на боя или отразяване на въоръжено нападение, както от единични военнослужещи, така и в състав на подразделение, както в мирно време, така и в условията на въоръжен конфликт, в това число и през военно време при изпълнение на бойна задача, поставена по установения от закона ред”¹³. Така в най-пълна степен се разкриват обективните връзки на явлениято и обществените отношения, възникващи въз основа на тях.

Спорен момент в съвременната българска правна доктрина и практика е дали бойната обстановка следва да се приложи за извършени престъпления в мирно време по глава XIII „Военни престъпления” от НК от служители на МВР. Някои автори смятат, че бойна обстановка има тогава, когато се водят въоръжени действия, независимо дали е, или не е налице война. Според тях органите на МВР често са в бойна обстановка – при блокада, засада за залавяне на престъпник, действия против масови безредици и в тези случаи не се изисква да е употребено

⁹ Чхиквадзе, В. Съветско военно-наказателно право. София, Наука и изкуство, 1952, с. 263.

¹⁰ Пак там. с. 135

¹¹ Коментарий к Уголовному кодексу РСФСР. /Под ред. Ю. Д. Северина. Москва, Юридическая литература, 1980, с. 442.

¹² Кънчев, С., Б. Йотов. Военни престъпления по наказателното право на НРБ. София, Наука и изкуство, 1962, с. 40-41.; Основи на военното законодателство в НРБ : Уч. помагало за висшите воен. уч. заведения / Милан Ангелов и др. ; Ред. Д. Капитанов и др. - 2. прераб. изд. – София, Военно издателство, 1984, с. 214.; Върховен съд на Република България – Военна колегия. Военни престъпления и подсъдност на военните съдилища: Текст, съдебна практика и коментар. /Състав. Петър Раймундов, Марин Петков. – София, Томел, 1995, с. 82.

¹³ Кудинов, М. Теоретические и правовые основы уголовной ответственности за преступления против военной службы, совершаемые в военное время и в боевой обстановке: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2004. - В: Военно-уголовное право: история, теория, современные проблемы и методология исследования. Серия: Право в Вооруженных Силах - консультант. Москва, «За права военнослужащих», 2010, с. 381.

бойно оръжие, за да се приеме, че има бойна обстановка, а е достатъчно условията да са били такива, че да е можело да се наложи употребата на оръжие¹⁴. Според нас не може да се приеме, че е налице бойна обстановка при такива хипотези в мирно време при действия на служителите на МВР. Действително съгласно чл. 371, б. „в” от НК за извършени престъпления по глава XIII НК наказателна отговорност носят държавните служители в структурните звена на МВР, но разпоредбите на раздел VI „Военни престъпления, извършени във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната” (чл. 396 – чл. 397-а) следва да се прилагат единствено по отношение на въоръжените сили. Това са разпоредби обезпечаващи военната сигурност на страната. Съгласно чл. 50, ал. 2 от ЗОВС в системата на въоръжените сили във военно време могат да се включват и структури от другите сили от системата за национална сигурност на Република България – това са структурните звена на МВР, ДАНС, Националната разузнавателна служба и Националната служба за охрана (чл. 1в от ЗОВС). В такъв случай ако във военно време формирования на МВР бъдат включени в състава на въоръжените сили и им бъдат поставени бойни задачи, следва да се приеме, че те действат в бойна обстановка. В мирно време структурите на МВР не влизат във въоръжените сили, поради което не може да се приеме, че те действат в бойна обстановка. За задържането на престъпник в мирно време, който дори и да е оказал въоръжена съпротива спрямо органите на МВР или пък при масови безредици, даже и с употреба на оръжие, но без да има обявено военно положение или друго извънредно положение не може да се приеме че е налице бойна обстановка по смисъла на НК за служителите на МВР. Задачите, които биха се поставили в такива случаи за задържане на престъпник или за прекратяване на масови безредици не са бойни задачи. Тези дейности са обичайните за органите на МВР и са регламентирани в закона за МВР.

Заклучение

Военната сигурност е основен съставен елемент и подсистема на общата система за националната сигурност на държавата. Независимо, че в съвременния свят текаат процеси на глобализация и интеграция, което обезмисли и сведе до минимум възникването на глобален военен конфликт, ролята на военната сигурност не е намалила своето значение. В съвременния свят приоритетът при използването на военната сила за решаване спорните проблеми остава сред съществените признаци на заобикалящата ни действителност. Всяка държава създава и поддържа военна мощ, за да осигури неутрализирането на военните заплахи, защитата на населението, обектите, териториалната цялост и суверенитетът ѝ. Без юридическото осигуряване и регламентиране на съответните правни режими, които биха възникнали при заплахи или военни действия срещу националната сигурност на Република България ние не можем да говорим за ефективна национална сигурност, респ. държавна или военна мощ. Правната регламентация на режимите на военно положение, военно време, както и на явлението бойна обстановка е важна предпоставка за осигуряването на ефективна

¹⁴ Гиргинов, А. Наказателно право на Република България. Особена част. София, Софи-Р, 2002, с. 523.

национална сигурност. Тези въпроси изискват щателно изследване и се нуждаят от задълбочено теоретично обосноваване. Извършването на престъпления по време на действие на тези режими винаги е обуславяло по-висока степен на обществена опасност в сравнение с извършените престъпления в една мирновременна и спокойна обстановка. С цел ефективната защита на националната сигурност, правата на гражданите и установения правов ред при такива кризисни ситуации, каквито са заплахата от въоръжено нападение или самото въоръжено нападение държавата следва адекватно да реагира, вкл. и чрез усилена наказателноправна защита срещу тези заплахи и посегателства. Особените правови режими (военно положение, извънредно положение, военно време) пряко обезпечават органите на военното управление на войските и на администрацията на тази територия, в която е обявен такъв режим. Както справедливо отбелязва президентът на Академията на военните науки на Русия армейски генерал Махмут Гареев: „Когато не се въведе извънредно или военно положение, отсъствието на особен правов режим в зоната на конфликта или контртерористичната операция поставя командването и целия личен състав в неопределено и затруднено положение, което не може да не се отрази на ефективността на военното управление”¹⁵.

Понеже в съвременното българско законодателство има разминавания относно определянето на понятието военно време, за което вече говорихме следва и в двата водещи закона – Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ и Наказателния кодекс да се направят съответните законови промени. В Наказателния кодекс също следва да се внесат законови промени относно даването на адекватна наказателноправна защита при извършени престъпления по време на военно положение, като такива престъпления следва да бъдат приравнени с тези извършени при военно време.

При военно положение и при военно време се ограничават отделни права и свободи на гражданите, поради което е много важно оптимално да се съчетаят мерките на ограничаването на правата и свободите на гражданите, които дори и в условията на тези режими не следва да противоречат на нормите на международното право, които са в сила за Република България и нормите на Конституцията. Към настоящия момент нормите на наказателното военновремено законодателство, регламентирано в Наказателния кодекс на Република България не противоречат на нормите на международното право и на Конституцията на Република България.

За разлика от предишни исторически периоди в съвременното българско законодателство не е предвидено каквото и да е изменение на юрисдикцията и подсъдността на делата на военните съдилища в условията на война, военно положение или извънредно положение. В Наказателно-процесуалния кодекс или в който и да е друг закон, не се съдържат правила за промяна на подсъдността на военните съдилища във военно време или при обявено военно положение, или извънредно положение, закриване на действащи съдилища и предаването на делата им във военните съдилища.

---

¹⁵ Гареев, М. Сражения на военно-историческом фронте. Москва, Инсан, 2010, с. 629.